

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-19>

УДК 352.075:179.9

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

MORAL AND ETHICAL PRINCIPLES OF THE FUNCTIONING OF TERRITORIAL COMMUNITIES

Балдинюк Василь Михайловичкандидат наук з державного управління, доцент,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9014-8866>**Балдинюк Вікторія Василівна**асистент,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-9316-8539>**Baldynuk Vasyl, Baldynuk Victoria**

Vinnytsia National Agrarian University

У статті здійснено аналіз морально-етичних засад функціонування територіальних громад, їхнього впливу на ефективність місцевого самоврядування та взаємодію між владою та громадянами. Досліджено роль ключових етичних принципів, таких як доброчесність, прозорість, підзвітність та відповідальність. Визначено механізми забезпечення етичних стандартів, зокрема законодавче врегулювання, громадський контроль та освітні програми. Розглянуто зарубіжний досвід регулювання етичних норм у публічному управлінні, зокрема у країнах ЄС та США, а також ефективні практики боротьби з корупцією. Акцентовано увагу на важливості громадянської свідомості, зворотного зв'язку між владою та громадою, громадського моніторингу та впровадження публічних звітів. Визначено напрями вдосконалення морально-етичних засад місцевого самоврядування в Україні та перспективи їх розвитку.

Ключові слова: морально-етичні засади, територіальні громади, публічне управління, доброчесність, прозорість, підзвітність, антикорупційні механізми, громадський контроль.

The article examines the moral and ethical foundations of the functioning of territorial communities as a key factor in ensuring sustainable local governance. It analyzes the importance of integrity, accountability, transparency, and adherence to ethical principles in public administration at the local level. The study highlights that the ethical behavior of officials and active civic engagement of residents contribute to effective governance and increased public trust in local authorities. A comparative analysis of international experience in the formation of ethical standards in public administration is conducted, focusing on the practices of the United States and the European Union. The paper discusses mechanisms for implementing ethical codes, monitoring compliance with integrity principles, and combating conflicts of interest in local governance. It emphasizes that ensuring ethical behavior among officials requires not only legislative regulation but also educational programs, regular ethical training, and a culture of openness and responsibility. The study identifies key challenges in the implementation of ethical norms in territorial communities, such as low levels of public awareness, insufficient transparency of local government activities, and the need to strengthen mechanisms of public control. The necessity of expanding civic education programs, improving the accessibility of public information, and ensuring accountability of officials is highlighted. Furthermore, the article explores the role of ethical leadership in fostering a responsible and transparent decision-making process within local government structures. It underscores the significance of ethical awareness campaigns and training initiatives aimed at public officials and community members. By promoting adherence to ethical standards and strengthening institutional accountability, territorial communities can enhance their governance efficiency, mitigate corruption risks, and build stronger trust-based relationships between the government and society. This study underscores that embedding ethical principles in governance practices is essential for fostering democratic values, ensuring fairness in decision-making, and cultivating a culture of responsibility and trust among all stakeholders.

Keywords: moral and ethical principles, territorial communities, public administration, integrity, transparency, accountability, anti-corruption mechanisms, public control.

Постановка проблеми. Незважаючи на нормативне врегулювання етичних стандартів у сфері публічного управління, проблема морально-етичних засад функціонування територіальних громад залишається актуальною. Відсутність належного контролю за дотриманням етичних норм, низький рівень громадянської обізнаності та недостатня підзвітність посадовців спричиняють недовіру населення до органів влади. Отже, необхідно розробити ефективні механізми впровадження етичних стандартів у місцевому самоврядуванні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню морально-етичних засад публічного управління присвячено наукові праці Шпекторенка І. В. [1], Сорокіної Н. Р. [2], Бойка О. В., Петренка І. М. [3], Серьогіна С. М. [4], Шпичака В. І., Нудельмана В. В. [5]. Дослідники аналізують механізми забезпечення доброчесності, формування етичної поведінки посадовців та міжнародний досвід упровадження етичних стандартів у місцевому самоврядуванні. Однак залишаються не до кінця розкритими напрями вдосконалення етичної культури у територіальних громадах України.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми. Нагальним залишається питання розробки конкретних механізмів підвищення доброчесності та прозорості діяльності органів місцевого самоврядування, зміцнення громадського контролю та формування культури етичної відповідальності серед посадовців і мешканців територіальних громад.

Формування цілей статті. Метою статті є визначення ключових напрямів удосконалення морально-етичних засад функціонування територіальних громад, що сприятиме підвищенню рівня прозорості, підзвітності та ефективності місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження морально-етичних викликів у сфері публічного управління має важливе значення, оскільки розуміння їхньої природи, змісту та особливостей дозволяє виявити ключові тенденції та закономірності розвитку етичних норм у державному апараті. Аналіз цих аспектів дає змогу визначити фундаментальні морально-етичні складові професійної підготовки кадрів, встановити вимоги до професійної діяльності та стандарти поведінки службовців у державному секторі. Без дотримання таких принципів неможливе ефективне виконання функцій у владних

структурах, оскільки морально-етична сфера професіоналізму є її невід'ємним елементом. Вона безпосередньо впливає на розробку діяльнісних характеристик, включаючи функціональні, процесуальні, операційні та рольові аспекти державної служби [1].

Законодавче врегулювання етичних стандартів є ключовим механізмом забезпечення доброчесності в суспільстві. В Україні питання професійної етики закріплені в антикорупційному законодавстві, зокрема у Законі України «Про запобігання корупції». Цей закон визначає основні моральні норми, яких повинні дотримуватися державні службовці під час виконання своїх посадових обов'язків, та встановлює, що порушення цих норм може бути підставою для притягнення до відповідальності [2].

Людина, як мешканець і працівник громади, є основним елементом будь-якої соціальної системи. Ефективність цієї системи значною мірою залежить від особистих рис індивідів, таких як доброчесність, відповідальність, активність та патріотизм. Ці якості формують професійні компетенції та сприяють якісному виконанню службових обов'язків. Відсутність чітко сформованої етичної поведінки може призвести до корупційних явищ, що підривають довіру до влади та гальмують суспільний розвиток. Тому зміцнення моральних принципів серед мешканців та посадовців громади є необхідною умовою для зменшення рівня корупції та підвищення ефективності управління.

Світова практика демонструє, що успішне подолання корупції базується не лише на правових механізмах, а й на розбудові культури доброчесності. Наприклад, у Сполучених Штатах Америки всі державні службовці двічі на рік проходять навчання з етичних питань, а відбір кадрів здійснюється з урахуванням моральних принципів та рівня професійної доброчесності [3].

Подібний підхід застосовують і в країнах Європейського Союзу, де етичні стандарти державної служби є важливим елементом системи публічного управління. Наприклад, у Франції функціонує Вища рада з питань прозорості та доброчесності, яка контролює дотримання етичних норм державними службовцями, а також здійснює превентивні заходи для зниження ризиків корупції. В Німеччині розроблено комплексну систему службової етики, що включає навчальні програми, етичні кодекси та регулярний моніторинг діяльності посадовців. Водночас у Швеції одним із клю-

чових принципів є «прозорість державного управління», що забезпечує громадянам доступ до більшості офіційних документів, сприяючи відкритості та підзвітності влади [4].

Етичні засади функціонування територіальних громад є фундаментальним чинником забезпечення сталого розвитку місцевого самоврядування. Високий рівень моральної відповідальності посадовців та активна громадянська позиція мешканців створюють основу для ефективного управління та підвищення рівня довіри до органів влади. Важливою умовою успішного функціонування громади є дотримання основних етичних принципів, серед яких доброчесність, прозорість, підзвітність, неупередженість і відповідальність.

Одним із головних аспектів ефективного управління на місцевому рівні є відкритість влади перед громадянами. Доступність інформації про діяльність органів місцевого самоврядування, можливість впливати на прийняття рішень, обговорення важливих соціально-економічних питань – усе це сприяє створенню атмосфери довіри та співпраці. Наприклад, у багатьох європейських країнах діє практика обов'язкового оприлюднення фінансових звітів місцевих органів влади, що дозволяє мешканцям контролювати використання бюджетних коштів та запобігати можливим корупційним схемам.

Не менш важливим аспектом є дотримання принципу відповідальності посадовців перед громадою. У розвинених демократіях запроваджені механізми оцінки ефективності діяльності органів місцевого самоврядування, які включають громадські слухання, публічні звіти та систему зворотного зв'язку між владою і населенням. В Україні такі механізми ще не є достатньо поширеними, однак позитивні приклади реалізації громадських ініціатив доводять, що активна участь громадян у процесах прийняття рішень значно підвищує рівень відповідальності посадовців.

Також етична складова територіальних громад тісно пов'язана з боротьбою з конфліктами інтересів. Уникнення ситуацій, коли посадова особа може отримати особисту вигоду від виконання службових обов'язків, є основним принципом доброчесності. В Європейському Союзі діє практика жорсткого контролю за потенційними конфліктами інтересів – зокрема, вимагається регулярне декларування доходів та зв'язків з бізнесом. В Україні ця система поки що має недоліки у

реалізації, однак розширення механізмів громадського контролю за діяльністю посадовців може сприяти покращенню ситуації.

Ще одним важливим чинником морально-етичного розвитку територіальних громад є впровадження освітніх програм для посадовців і мешканців щодо стандартів етичної поведінки. Досвід країн ЄС показує, що регулярні тренінги та семінари з питань етики та доброчесності підвищують рівень відповідальності держслужбовців, сприяють запобіганню корупції та формують культуру публічного управління, орієнтовану на захист прав громадян. В Україні необхідно розширювати подібні програми, адже громадяни, які розуміють свої права та знають механізми контролю влади, є важливим елементом демократичного суспільства [5].

Таким чином, морально-етичні засади є важливим чинником розвитку територіальних громад. Прозорість, відповідальність, підзвітність та боротьба з конфліктами інтересів – це ключові елементи ефективного місцевого самоврядування, які мають бути не лише задекларовані в законодавстві, а й реалізовані на практиці. Зміцнення етичної культури громад як серед посадовців, так і серед населення сприятиме побудові ефективної, чесної та підзвітної системи управління.

Незважаючи на існуюче законодавче врегулювання та поступовий розвиток механізмів громадського контролю, територіальні громади України стикаються з низкою викликів у сфері морально-етичного управління. Важливим залишається питання реального дотримання посадовцями етичних стандартів, оскільки формальна наявність кодексів поведінки або декларацій про доброчесність не завжди гарантує їхню практичну реалізацію. Одним із головних викликів є низький рівень підзвітності та недостатня відкритість місцевої влади, що може призводити до зловживань службовим становищем, конфлікту інтересів і корупційних ризиків.

Також серйозною проблемою є низький рівень обізнаності населення щодо механізмів контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування. Громадяни часто не мають достатніх знань про те, як впливати на прийняття рішень у громаді, де отримати доступ до інформації про діяльність посадовців та яким чином можна запобігати порушенням етичних стандартів. У цьому контексті особливого значення набуває необхідність розширення програм громадянської освіти, які допоможуть формувати активну громадян-

ську позицію та сприятимуть створенню культури доброчесності.

Перспективними напрямками удосконалення морально-етичних засад у територіальних громадах можуть бути такі заходи:

- підвищення рівня прозорості місцевої влади. Запровадження відкритих даних, публікація фінансових звітів, ведення онлайн-трансляцій засідань місцевих рад та надання громадянам доступу до рішень органів місцевого самоврядування;

- розширення громадського контролю. Активізація роботи громадських рад, створення механізмів зворотного зв'язку між владою та мешканцями, організація незалежного моніторингу діяльності посадовців;

- запровадження етичних стандартів та кодексів поведінки. Чітке визначення норм і правил службової етики для посадових осіб місцевого самоврядування, регулярний перегляд та оновлення таких кодексів відповідно до міжнародного досвіду;

- освітні заходи для посадовців та громадян. Проведення тренінгів і семінарів з питань етичної поведінки, запобігання корупції та конфлікту інтересів для державних службовців, а також розробка програм громадянської освіти для мешканців територіальних громад;

- посилення відповідальності за порушення етичних норм. Запровадження дієвих механізмів реагування на порушення етичних стандартів, зокрема через незалежні антикорупційні комітети, дисциплінарні заходи та санкції для посадовців, які зловживають своїм становищем.

Висновки. Морально-етичні засади відіграють визначальну роль у забезпеченні ефективного функціонування територіальних громад. Доброчесність, прозорість, відповідальність та підзвітність є основними принципами, без яких неможливий розвиток демократичного місцевого самоврядування. Аналіз міжнародного досвіду доводить, що успішна боротьба з корупцією та підвищення рівня довіри до влади залежать не лише від правових механізмів, а й від формування культури етичної поведінки серед посадовців і громадян.

Україні необхідно активізувати зусилля в цьому напрямі, розширювати освітні програми, удосконалювати механізми громадського контролю та підвищувати відповідальність посадовців перед суспільством. Лише за умови комплексного підходу до запровадження етичних стандартів можна досягти високого рівня доброчесності та ефективності управління у територіальних громадах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шпекторенко І. В. Підходи до професійної мобільності державного службовця в сучасних концепціях професіоналізації. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 3(30). С. 126–133.
2. Сорокіна Н. Р. Формування морально-етичних основ публічної служби в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2020. Т.8. № 6. 90–97.
3. Бойко О. В., Петренко І. М. Етичні принципи та стандарти в системі публічного управління. *Публічне управління та адміністрування*. 2021. № 3. С. 127–135. URL: https://www.pubadm.vernadskeyjournals.in.ua/journals/2021/3_2021/16.pdf (дата звернення: 05.03.2025).
4. Морально-етичні засади розвитку державної служби України: європейський та вітчизняний досвід: монографія / за заг. ред. та наук. ред. С. М. Серьогіна. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2007.
5. Потенціал розвитку територій: методологічні засади, стратегічні напрями, механізми реалізації: монографія / за заг. ред. В. І. Шпичака, В. В. Нудельмана. Дніпро : НГУ, 2017. 300 с.

REFERENCES:

1. Shpektorenko I. V. (2016) Pidhody do profesiyanoi mobil'nosti derzhavnoho sluzhbovtysya v suchasnykh kontseptsyakh profesionalizatsiyi [Approaches to the professional mobility of civil servants in modern professionalization concepts]. *Derzhavne upravlinnya ta mistseve samovryaduvannya* [Public Administration and Local Self-Government]. Issue 3(30). P. 126–133. (in Ukrainian)
2. Sorokina N. R. (2020) Formuvannya moral'no-etychnykh osnov publichnoyi sluzhby v Ukrayini [Formation of moral and ethical foundations of public service in Ukraine]. *Aspekty publichnoho upravlinnya* [Aspects of Public Administration]. Vol. 8. No. 6. P. 90–97. (in Ukrainian)
3. Boiko O. V., Petrenko I. M. (2021) Etychni pryntsypy ta standarty v systemi publichnoho upravlinnya [Ethical principles and standards in the public administration system]. *Public Administration and Administration*.

No. 3. P. 127–135. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/3_2021/16.pdf (accessed on 05.03.2025). (in Ukrainian)

4. Moral'no-etychni zasady rozvytku derzhavnoyi sluzhby Ukrainy: yevropeys'kyy ta vitchyznyanyy dosvid [Moral and Ethical Foundations for the Development of Civil Service in Ukraine: European and National Experience]: Monograph / Ed. and scientific ed. by S. M. Seriohin. Dnipropetrovsk: DRI DU NADU, 2007. (in Ukrainian)

5. Potentsial rozvytku terytoriy: metodolohichni zasady, stratehichni napryamy, mekhanizmy realizatsiyi [Potential for Territorial Development: Methodological Foundations, Strategic Directions, Implementation Mechanisms]: Monograph / Ed. by V. I. Shpychak, V. V. Nudelman. Dnipro: NGU, 2017. 300 p. (in Ukrainian)